

[71.]	9.	Protocolum Pastoralium et Encyclicarum litterarum ab ao 1808, et protocolum ordinationum Dioecesanarum ab ao 1806	fol.	1
[72.]	10.	Protocolum Rationum Ecclesiae F. Abonyiensis ab ao 1804	fol.	1
[73.]	11.	Decretum Visitationis Canonicae per Episc B. Fischer 1810 die 31 ^a May peractae	fol.	1

CZEGLEDI LÁSZLÓ

Az első katolikus hitbuzgalmi folyóirat, a Magyar Szion és melléklapja az Anastasia (1838–1839). Még élt az *Egyházi Tár*, a Guzmics, majd Beély Fidél által szerkesztett korszerű katolikus folyóirat, amikor 1838 januárjában Gyarmathy János Pesten *Magyar Szion* címmel új egyházi lapot indított, amely 1838 júliusától *Szion* címmel jelent meg. Az új lap, amely alcíme szerint „Egyházi hír- s encyclopaediai lap”-nak nevezte magát, az első katolikus hitbuzgalmi jellegű folyóirat volt, de egyébként is elűtött elődeitől, túlságosan merev, konzervatív irányzatával.

Szerkesztője, Gyarmathy János 1810-ben a Zala megyei Kis-Görbön született. Pesten bölcséleti és jogi tanulmányokat folytatott, a központi papneveldeben teológiai tanulmányokat végzett. Felszentalése után itt lett tanulmányi felügyelő, majd a szeminárium könyvtárának rendezésével bízták meg. 1838-ban indította meg a *Magyar Szion* című folyóiratot. 1845-ben Somlyóvásárhelyen plébánosként tevékenykedett, nyugalomba vonulása után, 1883-ban Pesten halt meg.

Lapja hetenként kétszer jelent meg, csütörtökön az ún. „Csütörtöki osztály” „főleg egyházi személyeknek”, a vasárnapi ún. „Vasárnapi osztály” pedig a „religió kedvelő világi hazafiaknak s leányoknak” készült. A kiadó-szerkesztő Gyarmathy János úgy remélte, hogy a folyóirat hézagpótló lesz az egyházi literatúrában és felszólított „minden rendű s rangu egyházi és világi férfit” vállalkozása támogatására.

A csütörtöki, egyháziak számára szánt lapban főleg egyházi, vagyis teológiai tudományok körébe tartozó cikkeket ígért, valamint egyháztörténeti és a „honi és külhoni” literatúrával foglalkozó írásokat.

A vasárnapi változatban mindenekelőtt a „religiói igazságok”-kal kapcsolatos cikkek megjelentetését ígérte meg a szerkesztő. Ennek annál inkább szükségét érezte, mert – mint írta – korában „a tudomány elnyomni látszik a hitet”. Fontosnak tartotta az egyházi intézményekről is írni a lapban, hiszen a velük összefüggő idegenkedés „csak szelleme félreértéséből” származik. Végül életrajzok közlését is terve vette, hogy a jó példákat követni lehessen.

A két változatban megjelent laphoz 1838. júliustól 1839. februárig *Anastasia* címmel melléklapot is csatoltak. Szerkesztője ennek is Gyarmathy volt. A negyedréti alakú főlapnál kisebb, nyolcadrés nagyságú *Anastasia* még négy nyelvű: magyar, latin, francia és német kiadásban is megjelent. Alcíme szerint némi különbséget mutatott a főlaphoz képest, mert a melléklap alcíme így hangzott: „Egyházi, polgári s családi érdekek tára”. Vagyis némileg népszerűbb tartalmat ígért.

A valóságban mind a *Szion*, mind pedig az *Anastasia* meglehetősen konzervatív szellemiséget képviselt, és e téren nem volt különbség a három változat között. A címlapon általában egy-egy elméleti cikk kezdődött. A főlapban ilyen volt például a keresztény missziókról szóló cikk, vagy máskor az ifjúság hitelenségét tárgyaló írás. Ezeket többnyire kisebb-nagyobb közlemények követték, a már jelzett témák szerint. Jellemző, hogy az *Anastasiában* a felvilágosodásról szóló hosszabb cikk mennyire beszűkültébb szemléletet tükröz, mint az *Egyházi Értekezésekben* korábban megjelent hasonló témájú, de a felvilágosodás eszméi iránt sokkal nyitottabb tanulmány. Az *Anastasia* cikkének szerzője Szabó J. erdélyi kanonok büszkeségnek minősíti, ha a többi embernél valaki töb-

bet akar tudni, mert ők „Voltérral, Rousseauval, Bailével akarnak láttatni bölcsen gondolkodni”.¹ De Sujánszky idézett cikkében a *Magyar Szion*ban is a felvilágosodás „istentelen újítótól” óvja az ifjúságot, akik

„a bölcselkedés által a hazának minden intézményét egészen alapjaiban megrendíték. A társasági kötéssel kezökben kívánnák az újítók az emberi nemet megszabadítani, s oly függetlenekké tenni, mellynek valósíthatásáért a vad ember kegyetlenségét a míveltnek minden nyomottságával kelle frigyesíteni.”

Ugyanakkor Majer István a *Magyar Szion* 1838. március 15-i számában a missziókról szóló cikkében, miközben örült, hogy már a magyarok is részt vehetnek a missziós tevékenységben, ezt írta:

„Valamint óhajtom, úgy hiszem is, hogy felvilágosodott nemzetem hovatovább éreztetni fogja elvadult felebarátaival emberszeretetét”.

Ugyancsak sokat mond 1839-ben, az *Anastasiában* leközzölt „Hódolati Dal”, amelyet V. Ferdinánd névnapja alkalmából küldtek be a Szatmári Püspöki Lyceum hallgatói.

(„Tartsad Isten Ferdinándot / Édes Hazánk Királyját / Kit gondviselésed adott, / Áld-meg minden munkáját”- hangzik az első versszak)

A lap munkatársai között pedig több fiatal szeminarista kispapot találunk, akik a későbbiek során is irogattak egyházi lapokba. Ilyen volt Sujánszky Antal, a pesti kispapok irodalmi társaságának tagja, aki később az *Őrangyal* és a *Katolikus Képeslap* szerkesztője lett. A cikkírók közt szerepelt a fiatal Majer István, a nagyszombati szeminárium magyar nyelvgyakorló egyletének megalapítója, a későbbi neves egyházi és pedagógiai író, valamint Pájer Antal, az egri kispapok irodalmi körének egyik vezetője, aki később számos folyóiratba írt vallásos költeményeket és elbeszéléseket.

A folyóirat sajtóvisszhangja meglehetősen kedvezőtlen volt. A *Figyelmező* lapszemléjében már a *Magyar Szion* indulásakor és az első számok után a túlzott konzervativizmusát emeli ki, mikor így írt:

„A Magyar Szionban, mellyet az új év hozott, nagy örömet fognak lelteni a lelki öregek. Ha érzésünk nem csal, úgy nem ez a szellem az, melly a legtiszteletesebb valóság érdekét a gondolkodás századában kivívandja.”

Az *Anastasiáról* pedig azt írta, hogy a benne közölt egyházi énekek

„érzelem-kifejezésre s formára a tisztábbak közül valók... Vajha már egyszer egyházi költészetünk is kiemelkednék ízetlen szélességéből (!) és hanyag szószaporításából.”²

Különösen éles visszautasítást és felháborodást váltott ki a Toldy–Vörösmarty–Bajza triász lapjában a *Sziomnak* a Kölcsey Ferenc halála alkalmából közölt állítólagos erdélyi szerzőtől származó írása. Ez ugyanis azt tartalmazta, hogy Kölcsey halála nyomán Szatmár vármegye közgyűlésén csupán „éretlen ifjakkból álló” kis csoport követelte a költő képének elhelyezését a terem falára.³ A *Figyelmező* cikkírója, Pap Endre, aki jelen volt ezen eseménynél felháborodottan cáfolta a fenti

¹ Anastasia 1839. ápr. 3.

² Figyelmező 1838. ápr. 10. 10–16. sz. 256.

³ Szion 1838. II. 23. sz.

állítást, és a *Szión* cikkét koholmányoknak nevezte. Szerinte ugyanis „a népes közgyűlésben csak három hang emelkedett az indítvány ellen és a névtelen cikkíró e százakat merészelté éretleneknek nevezni.”⁴ A lap következő számaiban is visszautasították a *Szión* cikkének állításait. Herepei Gergely azt írta: nem csodálkozik,

„hogy a Szion becsmérőleg emeli fel szavát Kőlcsey ellen, ... mert a Szion csak következetes maradt többi cikkelyei szelleméhez”,⁵

de visszautasítja, hogy a lap ezt erdélyi visszhangnak nevezi. Még több tiltakozás is érkezett e témával kapcsolatba a *Figyelmező* szerkesztőségéhez, ezek közül még csak egyet, Kovács Sándor Szatmár vármegyei táblabíró megjegyzését közölték, Kőlcsey védelmére „ama szent újságban kiírt rágalom ellenében.”⁶

De érte a *Szión* – úgy látszik – ezen ügyben, és más írásai miatt egyháziak részéről is kritika. „Egyik egyházmegyéből”, „tisztelendő kézből” is közölt a *Figyelmező* „többek nevében” – aláírással egy meglehetősen elmarasztaló levelet. Írói sajnálattal tapasztalták, hogy a *Szión* eltévesztette azt az ösvényt, amelyen haladnia kellene. Szentnek nevezik a lap célkitűzését:

„az isteni mester által égből hozott, malasztos ajkakkal hirdetett hitnek igazságait korszerű előadásokban nyújtani honfitársainak.”

A folyóirat azonban ez ügy kárával, „mellékutakra szédült” – írják. A Kőlcsey-kritikával kapcsolatban pedig így vélekedtek:

„Ez nem Jézus religiójának szelleme! – illyesekhez a Szionnak, mint olyannak semmi köze! Nem mentheti magát a Szion az által, hogy ő e rágalmaknak csupán közlője; mert írni rágalmat, vagy azt közlés által sajátjának vallani, mindegy.”⁷

Megemlékezett a *Figyelmező* a két lap formai és cím változásairól is: a Szion kisfolyóirából nagyra változott, az *Anasztasia* pedig nyolcadrétréből negyedrétre tért át. Alcímét pedig „hittudományi folyóirat”-ról „egyházi hírlappá” változtatta. A közlemény írója, Toldy (Schedel) Ferenc még megjegyzi, hogy a lap nem szorítkozott az alcímben jelzett korlátai közé, hisz itt jelent meg az „elhirhadt Kőlcseyána” is.

„S ezekből látszik, hogy a Szion épen nem tartozik a helyt álló s minden mozgalmat kizáró lapok közé – akármit mondjon a kor szelleméről – –”⁸

Ugyanebben az évben, amikor a *Figyelmező*ben ezek a *Szión* és melléklapját érintő bírálatok megjelentek, az *Egyházi Tár* egészen más értékelést kapott. Az 1839. végén megszűnő Guzmics által indított, majd Beély Fidél által szerkesztett folyóiratról, ezt írta a triász lapja:

„A még hátra lévő XIV-ik füzettel, az Egyházi Tár pályáját, mellyen szépet, jót, igazat terjesztve néhány évig haladott, bevégezendi, lesz-e vajjon lelkes férfiú, ki Guzmicsal hason szellemben munkálódván, e hasznos egyházi folyóiratot az enyésztől megmentendi?”

⁴ Figyelmező 1838. nov. 13. 46. sz. 805–806.

⁵ Figyelmező 1838. nov. 27. 48. sz. 842.

⁶ Figyelmező 1838. dec. 4. 46. sz. 848–852.

⁷ Figyelmező 1838. dec. 4. 49. sz. 852–859.

⁸ Figyelmező 1839. márc. 5. 10. sz. 168.

Vagyis a reformkor vezető íróit nem vezette valamiféle ellenérzés a katolikus folyóiratok iránt, de tudtak köztük különbséget tenni. És ezt nem a lapok vallási vagy hitbuzgalmi tartalmú írásai, hanem a kor társadalmi és vezető eszméi, valamint a nemzeti kultúra nagyjaihoz fűződő viszonyuk alapján fogalmazták meg.

Az első tisztán hitbuzgalmi folyóirat – ellentétben a reformkor korábbi katolikus lapjaival – nem csak a laikus kritikusok, hanem a papság és a hívek körében sem aratott sikert. Ezt mutatta a jelzett egyházmegyei visszhang mellett főként az a körülmény, hogy a *Magyar Szion*, illetve utódja, a *Szion* nem volt hosszú életű: mindössze hét évig jelent meg, 1840 februárjában megszűnt.⁹

KÓKAY GYÖRGY

Egy reformkori röpirat a népnevelésről, és korabeli sajtóvisszhangja. Az 1830-as évektől kezdve egyre inkább a közérdeklődés előterébe kerültek a hazai oktatásügy reformjának kérdései. Az óvodai mozgalom, a népoktatásügy, a nőnevelés, a szakképzés, a pedagógusképzés, az oktatás magyar nyelvűsége állandó témái voltak a reformországgyűléseknek, de a sajtó is sokat foglalkozott ezekkel a problémákkal.

A felnőttek művelése, képzése, a korabeli szóhasználat szerint a „népnevelés” szintén ekkor vált sürgetően fontos, megoldásra váró problémává. Az 1830-as, 40-es években számos nevelésügygel köztük a népneveléssel kapcsolatos röpirat is napvilágot látott.¹ A röpirat – mint időszerű, közérdekű kérdéseket tartalmazó, népszerű formában, felvilágosító szándékkal, a közvélemény befolyásolása céljából készített rövid munka – alkalmas volt olyan kérdések polemikus tárgyalására, amelyek az adott korszakban sokakat foglalkoztattak.

Az erdélyi reformellenzék tagja, a későbbi neves író, Jósika Miklós, reformeszméit röpiratok formájában tette közzé, az *Irány* és a *Vázolatok* című, 1835-ben, Kolozsváron megjelent kötetekben. E művei alapján Jósika Miklóst a Magyar Tudós Társaság 1835. szeptember 14-én levelező tagjává választotta.² Ezzel a két kötetel kezdődött Jósika Miklós írói pályája. Bár később sem ő maga, sem életrajzírói és munkásságának méltatói nem tartották életműve szempontjából jelentősnek a köteteket, mégis érdemes röviden ismertetni a *Vázolatok*ban megjelent népnevelésről szóló iratot³, mert érdekes, és a felnőttoktatás szempontjából figyelemre méltó munka.

⁹ A kutatás és a cikk az OTKA támogatásában részesült. (T 042579).

¹ BEKE Kristóf: *A nevelés ügyében, különösen a köznépre nézve*. Veszprém, 1833. 20 l.; ZSOLDOS Ignác: *Nevelésünk hiányai*. Buda, 1836. 85 l.; ELEKES Károly: *Az iffjak jó aránylatú nevelésökből sarjadzik nemzeti erő, boldogság*. Nagyenyed, 1837. 30 l.; SASKU Károly: *A Kelet és Nyugat népe. A köz intézetekről*. Pest, 1842. 40 l.; SCHOEPF August: *Néhány szó általánosan megalapult gyermeknevelési hiányok körül magyar szülőkhöz*. Pest, 1844. 35 l.; PAPP János: *A köztanítás miért nem szül mindig sikert*. Miskolc, 1845. 32 l.; [DE GERANDO Ágost]: *Egy tiszaháti magyar őszinte megjegyzései a hazafiság és a nevelés felett*. Pest, 1846. 24 l.; HORSCHETZKY Károly: *Szózat önköz, kik iskolaintézkedésre befolyással bírnak*. Magyar-Óvár, 1847. 19 l.; [ZEYK Miklós]: *Népügy*. Párizs, 1847. 66 l.

² Magyar Tudós Társaság Évkönyvei III. 144.

³ JÓSIKA Miklós: *Nép-nevelés*. In. Uő: *Vázolatok*. Kolozsvár, 1835. 61–133.